

Krapotkin og Anarkismen.

Fyrst Krapotkin: En Anarkists Erindringer. Autoriseret Oversættelse af Emmy Drachmann. Med en Fortale af Dr. Georg Brandes. København, Gyldendalske Boghandels Forlag. 1900. (432 S.).

Dr. Paul Eltzbacher (Gerichtsassessor u. Privatdozent in Halle a. d. S.): Der Anarchismus. Berlin, J. Guttentag, Verlagsbuchhandlung. 1900. (305 S.).

Krapotkin kalder sine Memoirer ikke »Mine Erindringer« eller noget Lignende, men »en Anarkists Erindringer«, og har dermed angivet det Synspunkt, fra hvilket han vil have sin Bog betragtet.

Om Fyrsten sætter Pris paa sin Fyrstetitel, kan ikke ses af Bogen; — at Titlen Anarkist er ham kær, er øjensynligt.

Hans anarkistisk-theoretiske Opfattelser lærtes tidligere bedst af hans Smaaskrifter, Foredrag, Bladartikler o. lgn., jfr. navnlig hans »Paroles d'un révolté«, en Samling Artikler, oprindeligt offentliggjorte i Bladet »le Révolté«, som samledes til en Bog af Elisée Reclus, medens Forfatteren selv sad fængslet i Clairvaux. Dernæst hans »La morale anarchiste.«; hans »l'Anarchie, sa philosophie, son idéal«; hans »l'Anarchie dans l'évolution socialiste«; »Les prisons«; »Les temps nouveaux«; hans »Revolutionary studies«

Krapotkin og Anarkismen.

Fyrst Krapotkin: En Anarkists Erindringer. Autoriseret Oversættelse af Emmy Drachmann. Med en Fortale af Dr. Georg Brandes. København, Gyldendalske Boghandels Forlag. 1900. (432 S.).

Dr. Paul Eltzbacher (Gerichtsassessor u. Privatdozent in Halle a. d. S.): Der Anarchismus. Berlin, J. Guttentag, Verlagsbuchhandlung. 1900. (305 S.).

Krapotkin kalder sine Memoirer ikke »Mine Erindringer« eller noget Lignende, men »en Anarkists Erindringer«, og har dermed angivet det Synspunkt, fra hvilket han vil have sin Bog betragtet.

Om Fyrsten sætter Pris paa sin Fyrstetitel, kan ikke ses af Bogen; — at Titlen Anarkist er ham kær, er øjensynligt.

Hans anarkistisk-theoretiske Opfattelser lærtes tidligere bedst af hans Smaaskrifter, Foredrag, Bladartikler o. lgn., jfr. navnlig hans »Paroles d'un révolté«, en Samling Artikler, oprindeligt offentliggjorte i Bladet »le Révolté«, som samledes til en Bog af Elisée Reclus, medens Forfatteren selv sad fængslet i Clairvaux. Dernæst hans »La morale anarchiste.«; hans »l'Anarchie, sa philosophie, son idéal«; hans »l'Anarchie dans l'évolution socialiste«; »Les prisons«; »Les temps nouveaux«; hans »Revolutionary studies«

»Un siècle d'attente«; »Anarchist communism«. En noget større Bog var: »La conquête du pain«, — en slet Bog, oversat under Titlen »Erobringen af Brødet« i et ubehageligt, udannet Sprog. Nu kommer hertil de ovennævnte »Erindringer«, en god Bog, oversat i et behageligt, dannet Sprog.

Krapotkin kalder sig Anarkist, sin Lære Anarkisme. »Da der indenfor Internationale dannede sig et Parti, der ligesaa lidt indenfor denne Forening som overhovedet nogetsteds vilde anerkende en Autoritet, saa kaldte dette Parti sig først føderalistisk, senere antiautoritært eller statsfjendtligt. Det undgik dengang at betegne sig som anarkistisk. Ordet Anarki (saaledes, med Bindestrøg, skrev man det dengang) syntes at knytte Partiet for stærkt sammen med Proudhons Tilhængere, hvis Reformtanker Internationale bekæmpede. Men netop derfor, for at stifte Forvirring, fandt Modstanderne Behag i at bruge denne Betegnelse; desuden kunde Udtrykket give Anledning til den Paastand, at allerede Anarkist-Navnet gjorde det tydeligt, at de, der bar det, kun ønskede Uorden og Kaos, uden at tænke videre frem. Det anarkistiske Parti tøvede ikke med at antage den Betegnelse, man gav det. I Begyndelsen holdt det fremdeles paa Bindestrøgen mellem An og Arki med den Motivering, at Ordet An-arki, der er af græsk Oprindelse, i denne Form betyder Ikke-Regering, ikke »Uorden«; men snart besluttede det sig til at spare Sætteren den unyttige Ulejlighed og Læseren denne Undervisning i Græsk, og derefter brugte det Navnet, som det var ... Og i Virkeligheden er Ordet Anarki, som fornægter hele denne saakaldte Orden og minder om

de skønneste Øjeblikke i Nationernes Liv, godt valgt for et Parti, der rykker ud for at erobre en bedre Fremtid.

Eltzbacher, der citerer disse Krapotkins Ord (af »Paroles d'un révolté«), har paa sin meget instruktive Bog sat dette Motto: »Je ne propose rien, je ne suppose rien, j'expose.« Hans samvittighedsfulde og grundige »Exposition« sker for de af ham behandlede Forfattere (Godwin, Proudhon, Stirner, Bakunin, Krapotkin, Tucker, Tolstoj), for hver enkelt Forfatter efter følgende Skema: 1. Allgemeines; 2. Grundlage; 3. Recht; 4. Staat; 5. Eigentum; 6. Verwirklichung. Hans Objektivitet formaar ikke at dække Absurditeterne i den krapotkinske Tankegang. Ligesaa lidt undlade disse at stikke Hovedet frem i »En Anarkists Erindringer«. Denne Bog er en fængslende skrevet Bog, med mange Partier, der uden Overdrivelse kunne betegnes som gribende. Den indeholder en usædvanligt interessant Skildring af Forfatterens Oplevelser; man lærer baade ham at kende og de brogede Forhold, hvorunder han har levet. Hvad han (— født 1842 —) fortæller om sin Barndom, sin Tjeneste i Pagekorpset og som Kosakofficer i Sibirien (1862—67), sine videnskabelige (geografiske) Arbejder og sin politiske Virksomhed, sine Lidelser i de russiske Fængsler (1874—76), sin Flugt, sine Oplevelser i Schweiz — udvist herfra 1881 —, i Frankrig — fængslet her 1883—86 —, og i England, om sine Venner og Fjender, om de fornemme Kredse og de Arbejderkredse, han færdedes i, om de regerende Klassers Fordærvethed og de undertrykkede Klassers Elendighed, er saa udmærket fortalt, at man kan

overse, at Bogen ogsaa indeholder nogle uheldige Blade om den anarkistiske Lære. Disse Blade maa til, da Krapotkin ellers ikke vilde være — Krapotkin; de uheldige »anarkistiske« Blade kunne dog ikke forhindre, at »En Anarkists Erindringer« maa betegnes som en sjælden læseværdig Bog.

Anarkisternes Skare er, som bekendt, en meget broget Skare. Man finder blandt dem de fødte Forbrydere, Banditterne, — og man finder blandt dem hæderlige Neofiler, forrykte Omvæltningmænd, Martyriumsgale, excentriske Altruister og Idealister. En almindelig anarkistisk Sygdom er Overdrivelses-sygdommen. Krapotkin hører jo til de altruistiske og idealistiske Anarkister; han hører hjemme i Kategorien »de ædle Anarkister«; — men Overdrivelses-sygen, — ja den lider han af i høj Grad.

Hvilket Regeringssystem han lærte at kende i sit Fædreland, det har han fortalt os i sin Bog. Man forstaar det Had og den Foragt, der opfyldte ham. Hvilket Hof, hvilke Regeringskredse, hvilke Embedsmænd! Man forstaar en Vera Zasulich, som man forstaar en Charlotte Corday. Man forstaar alle disse Handlingens Mænd og Kvinder, som Krapotkin med en saa naturlig Sympathi omtaler i sin Bog. Man forstaar, at de, der Dag ud, Dag ind var Vidne til eller hørte om Regeringens og dens Haandlangeres Skændselsgerninger, greb til »Fortvivlelsens Selvhjælp«. Men Theoretikeren Krapotkin er mindre let forstaaelig, naar man ikke netop vil opfatte ham patologisk. Krapotkin mødte paa sin Vej de største Slyngler i de højeste Stillinger; — om han, optændt af en retfærdig Harm, havde skudt dem ned, som

Vera Zasulich gjorde det, og som saa mange heltemodige Mænd og Kvinder gjorde det, uden at ænse eget Liv, — man vilde have kunnet forstaa det og agte det. Men han gjorde ikke dette. Han gik, forklarer han, ind i sit Studereværelse og underkastede »det økonomiske Liv i de civiliserede Stater et indgaaende Studium«. Resultatet af det indgaaende Studium var: ikke at denne Regering skulde reformeres eller afskaffes, men at al Regering skulde afskaffes. »De Aar, jeg tilbragte i Sibirien, gav mig mangen Lære, som jeg intet andet Sted vilde have faaet«, fortæller han. »Det varede ikke længe, førend jeg forstod, hvor umuligt det er at gøre blot det mindste Gode for Masserne ved Hjælp af det administrative Maskineri«. Hans Erfaringer i Sibirien i de og de Aar lærte ham: ikke at det der og dengang bestaaende »administrative Maskineri« var slet, men de lærte ham: at der overhovedet ikke kan udrettes nogetsomhelst Godt for Masserne ved Regeringsforanstaltninger; — »det var en Illusion, jeg for bestandig blev af med«. Man undres over en saadan Logik! Og naar man siger, at saadanne Udtalelser, der stadig vende tilbage hos Krapotkin, vidne om Overdrivelsessyge, saa bruger man vist et moderat Udtryk.

Ikke blot »det administrative Maskineri« vil han have bort; ogsaa Lovgivningsmaskineriet skal bort. Man kan være en Modstander af det Lovmageri, der i vor Tid florerer; man kan være utilfreds med de Love, der vedtages, og man kan finde, at de Principer, efter hvilke Lovgivningsmaskinen er bygget, ere forfejlede; — dette betyder ikke det Samme

som at forlange »tabula rasa«. Hos Krapotkin bliver, i Kraft af hans Overdrivelsessyge, Individualismen til Anarkisme. Saaledes skriver han bl. a.:

»I Aartusinder have de Regerende raabt: »Agtelse for Loven!« ... I de moderne Stater betragter man en ny Lov som et Lægemiddel mod alle Onder! ... Men Loven har intet Krav paa Agtelse. Den er en behændig Blanding af saadanne Sædvaner, der ere nyttige for Samfundet, og som ogsaa uden Lov vilde blive respekterede, og af andre Bestanddele, der kun ere fordelagtige for et herskende Mindretal. ... Loven har i vor Tid kun den ene Opgave at beskytte Udbytterten. ... De Millioner af Love, som Menneskeheden adlyder, kunne deles i tre store Klasser efter deres Formaal: Beskyttelse for Ejendommen, Beskyttelse for Regeringen, Beskyttelse for Personen. Alle ere de værdiløse og skadelige. Hvad Beskyttelse af Ejendom er værd, det vide Socialisterne kun altfor godt. Ejendoms-Lovene findes ikke her for at sikre den Enkelte eller Samfundet Arbejdets Udbytte. Tværtimod have de den Opgave at plyndre Producenterne for en Del af, hvad de have produceret, og at sikre nogle Faa Nydelsen af det, som de have stjaalet fra Producenten eller det hele Samfund. Og hvad angaar de Love, der skulle beskytte Regeringen, ja saa vide vi jo nok, at alle Regeringer uden Undtagelse have den Opgave ved Magt at opretholde de besiddende Klassers Privilegier. Ligesaa overfladiske og skadelige ere de Love, der skulle beskytte Personen ved at straffe og forhindre saakaldte »Forbrydelser«. Frygt for Straf har endnu ikke holdt nogen Morder tilbage; enhver Morder

tror jo dog, at han vil undslippe sine Forfølgere. Blev Mord erklæret for straffrit, vilde Antallet af Mord ikke stige med et eneste; det vilde tværtimod tage af, idet nutildags Mord ofte begaas af tidligere straffede Personer, der i Fængslerne ere blevne for-dærvede«. Masser af saadanne irriterende taabelige Udtalelser findes i »Paroles d'un révolté« og citeres af Eltzbacher, der her virkelig har kunnet indskrænke sig til at fremstille den krapotkinske Tankegang til almindelig Beskuelse: ethvert Menneske med sund Fornuft maa dog kunne se, hvad der er sandt, og hvad Overdrivelse, for atter at bruge dette milde Udtryk.

Hvilke Forhaabninger gør Krapotkin sig om sine Ideers Virkeliggørelse? Man vilde kende ham slet, om man troede, at han kunde tvivle. Han er fuldt og fast overbevist om, at »Ideerne om Regeringsløshed« ville sejre; ja han ser dem endog Dag for Dag nærme sig deres Virkeliggørelse! Medens Andre synes at se, at »Stats-Aimagt, Centralisation og Disciplin« i Nutiden har større Raaderum end tidligere, gør han i sine Erindringer (S. 431) den modsatte Opfattelse gældende! Man tror neppe sine Øjne, naar man S. 430—31 ser ham tage den i vor Tid omsiggribende »municipale Socialisme« til Indtægt for sine anarkistiske Anskuelser. Man forstaar ikke en saadan Venden-op-og-ned paa de faktiske Forhold. En »Anarkist«, der kan bruge Nutidens »municipale Socialisme«, — ja med ham er Diskussion jo i Virkeligheden en Umulighed. Man kan læse hans »Erindringer« med Interesse, fordi de indeholde meget historisk Stof, og lykkeligvis kun

liden Theori. — men hvor denne stikker Hovedet frem, der føler man sig helt underlig tilmode.

Krapotkin formulerer — ikke særligt i sine »Erindringer«, men i sine andre Skrifter — sine Tanker om den skrevne Lovs Afskaffelse, om Statens Afskaffelse, om Privatejendomsrettens Afskaffelse, i Agitatorens Sprog. Alt sættes paa Spidsen. Om nogen virkelig Argumentation er der ikke Tale. Paastande findes her, krasse Udtryk, der kunne gøre Indtryk paa det ukritiske Gemyt. Det er ikke let at tænke sig, at dannede Folk, hvis Sindsligevægt ikke alt er forstyrret, kunne finde Behag i Krapotkins Agitationsskrifter. Naar vor berømte Kritiker, Dr. Georg Brandes, saa fuldstændigt har ladet sig bedaare af Krapotkin, maa det formodes, at den fyrstelige Anarkist er i Besiddelse af visse fortryllende personlige Egenskaber, der ikke stærkt gøre sig gældende i Agitationsbrochurerne, men som virke besnærende i den private Omgang. Hvis Agitations-Forfatteren Krapotkin skal bedømmes, vil Bedømmelsen da formentlig sikrest kunne ske, naar man kun kender ham fra hans Agitationsbøger, idet Privatbekendtskabet synes at kunne indvirke forstyrrende.

Dr. Brandes skriver om »Erindringerne«: I denne Bog findes der ikke nogen Selvspejling [saaledes som i de fleste andre Autobiografier]. Forfatteren hører ikke til dem, der gerne taler om sig selv; han gør det modstræbende og med en vis Blufærdighed. Her findes ingen selvafslørende Skriftemaal, ingen Følsomhed, ingen Cynisme [som i adskillige noksom bekendte Mønster-Autobiografier]; han indlader sig ikke paa nogen vulgær Fortrolighed overfor Læserne.

Han meddeler os ikke, naar han har været forelsket, og berører sit Forhold til det andet Køn saa lidt, at han end ikke nævner sit Giftermaal og vi kun etsteds i Forbigaaende erfarer, at han er gift. At han er Fader (og endda en meget kærlig Fader), faar han kun Lejlighed til at berøre i den Korthed, hvormed han sammenfatter de sidste sexten Aar af sit Liv. Han stræber mere efter at give en Sjæleskildring af sin Samtid end efter at give sin egen. Man finder hans Bog en Psykologi af det officielle Rusland som af det udnyttede, af det arbejdende som af det stivnede Rusland. Og han bestræber sig mere for at give sin Samtids Historie end sin egen. ... Alligevel findes her i Overensstemmelse med Goethes Øjemed [jfr. hans Autobiografi] en Forestilling af, hvorledes en betydelig Aand blev formet, og i Overensstemmelse med den hellige Augustinuses Øjemed [i hans »Bekendelser«] Fremstillingen af et indre Gennembrud, som svarer til, hvad Omvendelse i gamle Dage var. Ja dette indre Gennembrud er Bogens Vendepunkt og Kærne«.

Og videre:

»Man vil i hans Levnedsløb finde alle de Elementer, hvoraf et bevæget Liv bestaar: Idyl og Tragedie, Drama og Roman. Her er en Barndom i Moskva og paa Landet med talrige patriarkalske Billeder, saa mesterligt udførte, at de ikke lade noget Hjerter urørt. Her er fine Landskabsmalerier, der bevarer det russiske Landskabs hele Duft, Portræter af trofaste og gode Tyende, der skønt Livegne er Børnenes Beskyttere og Venner, og her er fremstillet en Broderkærlighed af ualmindelig Styrke, — det er Idyllen selv. Men ved Siden heraf er der

desværre fuldt op af Sorger og Rædsler fra Barn-
dommen af, Haardheden i Familierne, de grusomme
Afstraffelser af de Livegne, Foreningen af stor Ind-
skrænkethed og stor Hjerteløshed i dens Virken paa
Skæbner. — Her er dramatisk Afvexling og drama-
tiske Omslag, Hofliv og Fangeliv, Liv paa Samfund-
ets Højder med Kejsere og Storfyrster, Liv med
Proletarer under Fattigdom i London og Schweiz.
Her er Forklædninger som i et Drama. Paa en og
samme Dag er Helten i Vinterpaladset i Hofdragt
og taler i Bondedragt i en Forstad for at udbrede
revolutionære Tanker. — Og her er egentlig Roman-
spænding. Skønt Ingen kan være simplere i Stil og
Tone end Krapotkin, er der ved selve Stoffets Natur
i hans Fortælling Partier mere spændende end noget
Parti i en af de Feuilletonromaner, der gør i Spænding.
Hvad kan læses med større Sindsbevægelse end Skil-
dringen af Forberedelserne til hans Flugt fra Peter
Pauls Fængslets Hospitalsgaard og af denne Flugts
dristige, heldige Udførelse! — Faa Mænd har som
Krapotkin bevæget sig i alle Samfundets Lag og
kendt dem alle. Hvilke Billeder: Krapotkin som lille
Barn i Maskeradedragt ved Kejser Nikolajs Tronstol
og som Page løbende efter Alexander II for at be-
skytte ham mod Farer — og siden i Fængslet koldt
afvisende overfor Storfyrst Nikolaj eller med Rædsel
af en underjordisk Banknings Forvirring lyttende sig
til, hvorledes den Fangne i Cellen under ham Dag
for Dag mere mister Herredømmet over sin Forstand!
Han har været kejserlig Kammerpage og fattig
Skribent, har ført Studentens, Officerens, Videnskabs-
mandens, den Opdagelsesrejsendes, Administratorens,
Fangens og den landflygtige Agitators Liv. Han

har som Flygtning til sine Tider maattet leve af The og Brød som en russisk Musjik og været udsat for Spioneri og Mord som en russisk Kejser«.

Alt dette er jo saa træffende sagt. Men Rosen stiger og stiger. Krapotkin prises for sine videnskabelige Kvalifikationer og Ydelser, om hvilke dog kun Fagmanden kan dømme. Han prises som »en Revolutionær uden Pathos«. Og tilsidst siges det om ham, at »han taaler Sammenligning med enhver Frihedsmand i ethvert Land Aarhundredet igennem. Ingen har været højere begavet og ingen mere uegennyttig end han«.

Her er Grænsen overskredet. Ingen højere begavet! Et fantasifuldt Udtryk, hvis Nøjagtighed det ikke er nødvendigt at prøve. Ingen mere uegennyttig! En Paastand, som det ikke vil falde let at bevise. Poetiske Stemningsudbrud, der naturligvis ikke skulle tages bogstaveligt, og som helst burde være undgaaede.

Krapotkin har været en Ordets Mand og har ved sit Ord bidraget til at drive mangan en Handlingens Mand frem. Det maa indrømmes, at han sætter disse Handlingens Mænd og Kvinder, som han har været med til at sende i Døden, smukke Mindesmærker i sine Erindringer — hvad han ogsaa skyldte dem. Et nydeligt lille Portræt tegner han f. Ex. af Sofie Perovskaja, der endte paa Skafottet (S. 281—82). Hendes Navn gik Verden over, — men heller ikke de Andre, der ikke naaede en saadan Navnkundighed, glemmer han. »Følgende lille Tildragelse vil vise, hvorledes de andre Kvinder i Kredsen var. En Aften sent, det var allerede over Midnat, skulde en af Vennerne og jeg bringe en

vigtig Meddelelse til Varvara. Vi traf hende siddende ved sit Skrivebord ifærd med at kopiere et Program for Kredsen. Pludselig fik jeg et af disse taabelige Indfald, som Mænd undertiden finder morsomme, — jeg vilde sætte hende paa Prøve! »Varvara«, sagde jeg, »vi kommer for at hente Dem; vi vil gøre et meget dristigt Forsøg paa at befri vore Venner fra Fæstningen«. Hun gjorde ikke et eneste Spørgsmaal, lagde rolig Pennen væk, rejste sig og sagde: »Saa lad os gaa strax!«. Jeg følte øjeblikkelig, hvor dumt jeg havde baaret mig ad, og maatte tilstaa hende min Taabelighed. Hun lod sig falde ned i Stolen med Taarer i Øjnene og sagde bedrøvet: »Det var altsaa kun en Spøg. Hvorfor spøger De med saadanne Ting?«.

Emelianoff omtaler han S. 375. Ved Mordet paa Alexander II d. 1. Marts 1881 kastede Grinevetsky den dødbringende Bombe, der ikke blot dræbte Kejseren, men ogsaa selve Bombekasteren. »Kejseren laa blødende paa Sneen, forladt af hele sit Følge. Alle var forsvundne. Det var nogle Kadetter, som kom tilbage fra Paraden, der løftede den døde Kejser op paa en Slæde, og dækkede hans skælvende Legeme med en Kadetfrakke. Og det var en af Terroristerne selv, ved Navn Emelianoff, med en Bombe indsvøbt i Papir under Armen, der med Risiko for sit eget Liv løb til og hjalp med at faa den Saarede anbragt i Slæden. Den menneskelige Natur er i Sandhed fuld af Modsætninger«.

Ja, tilvisse! Og særligt synes selve Krapotkins Natur ligesaa fuld af Modsætninger, som hans Livskæbne har været det.

A. P.-St.